

# Paniyum — Uchinchi raqam

## *Vahiy va Belgilangan Vaqt: Bashoratli Bir Parallellik*

Jeff Pippenger

2025-02-28

O‘nta bokira haqidagi masal bir yuz qirq to‘rt ming kishining tarixida so‘zma-so‘z takrorlanadi. Habakkukning ikkinchi bobi masalning mohiyatini bayon etadi, chunki u oxirida so‘zlaydigan vahiyga ishora qiladi.

Men qo‘riqlash joyimda turaman, minorada o‘rnimni egallayman; U menga nima deyishini va koyilganimda nima javob berishimni ko‘rish uchun kuzatib turaman. Egamiz menga javob berib dedi: Vahiyni yoz, uni lavhalar ustiga ravshan qilib bitgin, toki uni o‘qigan odam yugurib ketsin. Chunki vahiy hali belgilangan vaqt uchundir; ammo oxirida u so‘zlaydi va yolg‘on chiqmaydi. U kechikkandek tuyulsa ham, uni kut; chunki u albatta keladi, kechikmaydi. Mana, kibrilanib ko‘tarilgan kishining joni uning ichida to‘g‘ri emas; ammo solih o‘z imoni bilan yashaydi. Habakkuk 2:1–4.

Doniyor 11-bobning yigirma yettinchi oyati ham “belgilangan vaqt”ni ko‘rsatadi.

Bu ikkala podshohning ham yuragi yovuzlik qilishga qaratilgan bo‘lur, va ular bir dasturxon boshida yolg‘on so‘zlar aytur; ammo bu muvaffaqiyat qozonmas, chunki oxir hali belgilangan vaqtda bo‘lur. Doniyor 11:27.

Rim tomonidan o‘rnatilgan “vahiy” “belgilangan vaqt” uchundir; qalbi yovuzlik qilishga moyil bo‘lgan va bir dasturxon atrofida yolg‘on so‘zlaydigan ikki shoh esa, vahiy “so‘zlash”idan oldin yetib keladigan bashoratli bir yo‘l-belgisini aniqlab beradi. Belgilangan vaqtdan oldin ikki shoh “yolg‘onlar” so‘zlaydi; vahiy esa belgilangan vaqtda so‘zlaganida, yolg‘on so‘zlamaydi. Belgilangan vaqt — AQSHdagi yakshanba qonunidir, va dasturxondagi uchrashuv bashoratli bir davrning boshlanishini belgilaydi. “Vahiy” tarixda yakshanba qonuni paytida bajo bo‘ladi, biroq u yakshanba qonunidan oldin o‘rnatiladi. Bu ayon, chunki sodiqlarga vahiy uchun kutish aytiladi, va ularga vahiy e‘lon qilish ham buyuriladi. Agar vahiy hali o‘rnatilmagan bo‘lganida, ular uni uning bajo bo‘lishidan oldin e‘lon qila olmas edilar.

Yeremiyo vahiy uchun “kutadigan” kishilarni ifodalaydi:

Ey Egam, Sen bilursan: meni esla, meni yo‘qlab kel, meni quvg‘in qiluvchilardan qasosimni ol; sabr-toqatingda meni olib ketma: bilgilki, Sening yo‘lingda men haqorat tortdim. So‘zlaring topildi, va men ularni yedim; So‘zing qalbimga quvonch va shodlik bo‘ldi; chunki men Sening noming bilan atalganman, ey lashkarlar Egasi bo‘lgan Egam Xudo. Men masxarachilar yig‘inida o‘tirmadim, na quvondim; Sening qo‘ling sababli yolg‘iz o‘tirdim, chunki Sen meni g‘azab bilan to‘ldirding. Nega dardim uzluksiz, nega yaram tuzalmas, shifo topishni rad etadi? Nahotki Sen men uchun butkul yolg‘onchi va qurib qoladigan suvlar kabi bo‘lsang? Shuning uchun Egam shunday deydi: Agar sen qaytsang, Men seni yana qaytaraman, va sen Mening huzurimda turasan; agar qimmatbahoni razildan ajratib chiqarsang, sen Mening og‘zimdek

bo'lasan: ular senga qaytsinlar, ammo sen ularga qaytma. Men seni bu xalq uchun mustahkam jez devor qilaman; ular senga qarshi jang qiladilar, lekin seni yenga olmaydilar; chunki Men seni qutqarish va xalos etish uchun sen bilanman, deydi Egam. Men seni yovuzlarning qo'lidan qutqaraman, vahshiylarning qo'lidan xalos qilaman. Yeremiyo 15:15–21.

AQShdagi yakshanba qonuni — “eslash” ramzi belgilangan joydir. Doimo yodda tutilishi lozim bo'lgan Shabbat aynan o'sha yerda oxirgi sinov masalasiga aylanadi. Unutilgan Tir fohishasi aynan o'sha yerda esga olinadi. Bobilning gunohlarini Xudo aynan o'sha yerda eslaydi va unga ikki hissa hukm beradi.

So'zlash joylashgan yo'l belgisi AQShdagi yakshanba qonunidir, chunki o'sha yerda yer hayvoni ajdaho kabi “so'zlaydi”. Xuddi shu yo'l belgisida Bal'omning bashorat qatoridagi eshak ham “so'zlaydi”. Yahyo Cho'mdiruvchi tug'ilganda, ilohiy tarzda so'zlashdan cheklab qo'yilgan otasi Zakariyo “so'zlaydi”.

Sakkizinchi kuni ular bolani sunnat qilgani keldilar; va uni otasining nomiga ko'ra Zakariyo deb atadilar. Ammo onasi javob berib dedi: Yo'q unday emas; balki uning ismi Yuhanno bo'ladi. Ular esa unga dedilar: Sening qarindoshlaring orasida bu nom bilan atalgan hech kim yo'q. Va ular otasiga ishora qilib, bolani qanday atamoqchi ekanini so'radilar. U yozuv taxtachasini so'rab olib, shunday deb yozdi: Uning ismi Yuhanno. Va hammalari hayron qoldilar. Shu zahoti uning og'zi ochildi, tili yechildi, va u so'zlab, Xudoni ulug'ladi. Luqo 1:59–64.

AQShdagi yakshanba qonuni vaqtida papalikning o'limli yarasi shifo topadi va u yettitadan bo'lgan sakkizinchi shohlikka aylanadi; ayni paytda AQSh, uning prezidenti Donald Trump esa yettitadan bo'lgan sakkizinchi prezidentdir. Xuddi shu vaqtda bir yuz qirq to'rt ming bayroq singari ko'tariladi. Bir yuz qirq to'rt ming yettitadan bo'lgan sakkizinchi jamoatdir. Yakshanba qonunida sakkiz soni belgilab qo'yiladi, Yahyo esa sakkizinchi kuni sunnat qilingan va Zakariyo so'zlagan edi. Zakariyo “Xudo esladi” degan ma'noni anglatadi. Yakshanba qonuni “eslash” lozim bo'lgan haqiqiy Shabbatning soxtasidir. Yakshanba qonunida Tirning fohishasi “eslanadi.” Aynan yakshanba qonunida Xudo Bobilning gunohlarini “eslaydi” va uning hukmini ikki baravar qiladi.

Yeremiyo birinchi umidsizlikni boshdan kechirgan va kechikayotgan vahiy uchun kutayotganlarni ifodalaydi. U, vahiy belgilangan vaqtda so'zlab, yolg'on qilmagan paytda, Xudoning og'ziga aylanuvchi sodiqlarni ifodalaydi. Belgilangan vaqtda so'zlaydigan vahiydan oldin bir dasturxon atrofida bir-biriga yolg'on gapirayotgan ikki shoh keladi. O'sha voqea Yakshanba qonunidan oldin sodir bo'ladi va shu bois Doniyor 11:13–15-oyatlarda bayon etilgan Panium tarixida yuz beradi; bu esa “xalqning qaroqchilari” “vahiyni” barpo etadigan ayni davrdir.

Va o'sha zamonlarda janub shohiga qarshi ko'plar bosh ko'taradilar; xalqing ichidagi talonchilar ham vahiy(ni) mustahkamlash uchun o'zlarini yuksaltiradilar; ammo ular yiqiladilar. Daniel 11:14.

“Qaroqchilar” — bu Rimdir, va oxirgi kunlarda Rim katoliklikdir. Papa vahiyotni barpo etadi va buni Yakshanba qonunidan sal oldingi davrda amalga oshiradi. U buni Panium jangida shafolat qilib bajaradi; o'sha yerda Trump Putin ustidan g'alaba qozonadi. Jang miloddan avvalgi 200-yilda

bo‘lib o‘tgan bo‘lib, aynan o‘sha yili butparast Rim payg‘ambarlik tarixiga kirgan. Buyuk Pompey miloddan avvalgi 63-yilda Quddusni zabt etdi. Bu voqea uning Sharqdagi yurishi chog‘ida, Hasmoniy birodarlar Hirkan II va Aristobul II o‘rtasidagi fuqarolar urushiga aralashgan paytda yuz berdi. Pompey Hirkan II tomonini oldi, Quddusni qamal qildi va oxir-oqibat uch oylik qamaldan so‘ng shaharni egalladi. Bu Yahudiyaning mustaqilligi yakun topganini va mintaqa ustidan Rim nazorati boshlanganini bildirar edi; keyinchalik u Rim hukmronligi ostidagi viloyatga aylandi.

Yakshanba qonunidan oldin papa Panium jangi bilan bog‘liq tarixga aralashadi. U bashoratli tarixga kirganida, uning namoyon bo‘lishi vahiy-ni mustahkamlaydi; ya‘ni AQShdagi Yakshanba qonunining “belgilangan vaqti”da hali “so‘zlaydigan” vahiyni. “Tutilib qolgan” “vahiy” o‘n bokira haqidagi masaldagi kechikish davrining boshlanishini belgilagan muvaffaqiyatsiz bashoratdir. Bu, shuningdek, Vahiy kitobining o‘n to‘rtinchi bobidagi uch farishtadan ikkinchisining kelishini ham belgilab berdi. Bu bajarilmay qolgan bashorat kutish davrini boshlab berdi va, garchi u kechikkan bo‘lsa-da, uning bajo bo‘lishini “kutishga” da‘vat etdi.

Milleritlar tarixida kechikish vaqti 1844-yil 12-avgustdan 17-avgustgacha bo‘lib o‘tgan Exeter lager yig‘inida nihoyasiga yetdi. Amalga oshmagan bir bashorat keltirib chiqargan hafsalasizlik, bokiralarning ikki toifasida xarakterni yakuniy holga keltirish uchun mo‘ljallangan kutish davrini boshlab berdi; shundan so‘ng esa ilgari amalga oshmay qolgan bashoratning izohi berildi. Exeterdagi izoh, vahiy bajo keltirilgan paytda unga daxldor tafsilotlarni aniqlab beradi. Xuddi shu xususiyatlarni Matto kitobining o‘n oltinchi bobida ham ko‘rish mumkin; u yerda Masih O‘z shogirdlarini Kesariya Filippiga olib borgan edi. O‘sha paytdan boshlab Masih shogirdlariga xochda nima yuz berishini bevosita o‘rgata boshladi.

Shu vaqtdan boshlab Iso shogirdlariga O‘zining Quddusga borishi, oqsoqollar, bosh ruhoniylar va ulamolardan ko‘p azoblar chekishi, o‘ldirilishi va uchinchi kuni qayta tirilishi kerakligini ko‘rsata boshladi. Matto 16:21.

Shuni ta‘kidlash lozimki, hozirgina keltirilgan oyat Iso Butrusning Isoni Masih, barhayot Xudoning O‘g‘li deb tan olishida Muqaddas Ruh tomonidan yo‘naltirilganini bildirgan voqea bilan, keyin esa Masih yaqinlashib kelayotgan xoch haqida ularga ta‘lim bera boshlaganda Butrus bu xabarga qarshilik ko‘rsatib, Masih uni Shayton deb atagan voqea orasida joylashgan. Vahiy mustahkamlanganda muhrdan yechiladigan xabar ikkita sajda qiluvchilar toifasini yuzaga keltiradi; ularning har ikkisi ham Butrus orqali ifodalangan.

Kesariya Filippi — Paniumdir, va ularning har ikkisi ham Masihning chizig‘ida xochning belgilangan vaqtiga, Millerchilar tarixida 1844-yil 22-oktabrga va bugungi kunda yakshanba qonuniga olib boradi. Panium, Kesariya Filippi va Exeter lager yig‘ini — bir xil bashoratli yo‘l-belgisidir. Aynan shu yo‘l-belgisida rivoyatga papaning kiritilishi orqali vahiy mustahkamlanadi. Vahiyning mustahkamlanishi belgilangan vaqtdan oldin keladi, chunki Kesariya Filippi xochdan oldin bo‘lgan, Exeter lager yig‘ini 1844-yil 22-oktabrdan oldin bo‘lgan, va miloddan avvalgi 200-yildagi Panium miloddan avvalgi 63-yilda Pompeyaning Quddusni zabt etishidan oldin bo‘lgan. AQShda yakshanba qonunidan bir muncha oldin, Tirning fohishasi bo‘lgan papa bashoratli tarixga ochiqdan-ochiq kiradi. U shunday qilganida, vahiy

mustahkamlanadi.

Vahiy o'n birinchi bobning uchinchi proksi urushida mustahkamlangan. Birinchi proksi urush oxirgi proksi urushni tasvirlaydi, shuning uchun oxirgi proksi urush birinchisi bilan bir xil bashoratli xususiyatlarga ega bo'ladi. Janub shohi, ma'nosi jamoaning hukmdori bo'lgan Vladimir nomida ifodalangan holda, papa bilan AQSh prezidenti o'rtasidagi ittifoq orqali supurib tashlanadi. Oxirgi papa Vahiy o'n yettinchining ijrosida yettitadan bo'lgan sakkizinchi bo'ladi, va oxirgi prezident ham yettitadan bo'lgan sakkizinchi bo'ladi; xuddi shuningdek bir yuz qirq to'rt mingning bayroqdori ham shunday bo'ladi.

Dastlab papa bilan prezident o'rtasidagi munosabat "maxfiy ittifoq" edi, va sakkizinchi hamda oxirgi prezidentning papa bilan tuzadigan ittifoqi ham "maxfiy" bo'ladi, chunki bu davrda Tir fohishasi bashoriy ma'noda "unutib qo'yiladi". Reygan bilan Papa Ioann Pavel II o'rtasidagi ittifoq maxfiy edi, biroq ayni paytda papa yer yuzidagi eng tanilgan siymoga aylandi. Yer yuzining barcha shohlari bilan zinakorlik qiladigan Tir fohishasi haqida "unutib qo'yilgan" narsa — papalikning muayyan bir xususiyatidir; bu xususiyat uning barcha gunohlarini isyonning yagona toifasiga jamlaydi. Bu xususiyat — katolik cherkovining "xatosizlik"ka bo'lgan da'vosidir. Bu haqiqatni ko'rish shu qadar muhimki, men endi ushbu maqolani Sister White'ning bir bobi bilan yakunlayman. Keyingi maqolada bu yo'nalishlarni davom ettiramiz, ammo siz The Great Controversy asaridan quyidagi bobni o'qir ekansiz, shuni yodda tutingki, Tramp kabineti a'zolarining deyarli barchasi Rim-katolikdir, bunga Elliginchi kunchilik aralashgan bo'lib, yaqinda Muqaddas Kitob bashoratidagi masih ad-dajjol uchun ommaviy ibodatlar qilishga chaqirgan Franklin Grahamning doimiy ta'siri ham mavjud.

## **"Vijdon erkinligi tahdid ostida"**

"Bugungi kunda protestantlar Romanizmga avvalgi yillarga qaraganda ancha katta xayrixohlik bilan qaramoqdalar. Katolitsizm ustunlik qilmayotgan va papachilar ta'sir qozonish uchun murosakor yo'l tutayotgan mamlakatlarda, isloh qilingan jamoatlarni papalik ierarxiyasidan ajratib turadigan ta'limotlarga nisbatan tobora ortib borayotgan befarqlik kuzatilmoqda; oxir-oqibat, muhim masalalarda biz ilgari o'ylangandek bunchalik keng farq qilmas ekanmiz, degan fikr tobora ildiz otmoqda, va biz tomondan ozgina yon berish bizni Rim bilan yaxshiroq o'zaro anglashuvga olib kiradi, degan qarash kuchaymoqda. Bir vaqtlar protestantlar juda qimmatga tushib qo'lga kiritilgan vijdon erkinligini nihoyatda yuksak qadrlardilar. Ular o'z farzandlariga papachilikdan jirkanishni o'rgatar va Rim bilan hamjihatlik izlash Xudoga xiyonat bo'lishini ta'kidlar edilar. Ammo hozir ifoda etilayotgan fikrlar naqadar keskin boshqacha!"

"Papalik himoyachilari jamoat tuhmatga uchraganini da'vo qiladilar, va protestant dunyosi bu bayonotni qabul qilishga moyildir. Ko'plar johillik va zulmat asrlari davomida uning hukmronligini belgilagan jirkanchliklar va bema'niliklar asosida bugungi jamoatga hukm chiqarish adolatsizlikdir, deb ta'kidlaydilar. Ular uning dahshatli shafqatsizligini o'sha davrlar vahshiyatining natijasi sifatida oqlaydilar va zamonaviy sivilizatsiyaning ta'siri uning kayfiyatini o'zgartirganini vaj qilib ko'rsatadilar."

“Bu kishilar mana shu mag‘rur hokimiyat tomonidan sakkiz yuz yil davomida ilgari surilgan xatosizlik da‘vosini unutib qo‘yganmilar? Bu da‘vo voz kechilganidan yiroq bo‘lib, o‘n to‘qqizinchi asrda avvalgidan ham ko‘ra qat‘iyroq tarzda tasdiqlandi. Rim: ‘jamoat hech qachon adashmagan va Muqaddas Yozuvlarga ko‘ra, hech qachon adashmaydi ham’ deb ta’kidlar ekan (John L. von Mosheim, Institutes of Ecclesiastical History, book 3, century II, part 2, chapter 2, section 9, note 17), u o‘tgan asrlarda o‘z yo‘lini boshqargan tamoyillardan qanday qilib voz kechishi mumkin?”

“Papalik cherkovi o‘zining xatosizligi haqidagi da‘vosidan hech qachon voz kechmaydi. U o‘zining aqidalarini rad etadiganlarni quvg‘in qilganida qilgan barcha ishlarini to‘g‘ri deb hisoblaydi; va agar imkoniyat tug‘ilsa, u ayni o‘sha ishlarni yana takrorlamasmidi? Hozir dunyoviy hukumatlar tomonidan qo‘yilgan cheklovlar olib tashlansin va Rim avvalgi qudratiga qayta tiklansin, shunda uning zulmi va quvg‘ini tez orada yana jonlanadi.

“Taniqli bir yozuvchi vijdon erkinligiga nisbatan papa iyerarxiyasining munosabati hamda uning siyosati muvaffaqiyat qozonishidan ayniqsa Amerika Qo‘shma Shtatlariga tahdid solayotgan xatarlar haqida shunday deydi: ‘Amerika Qo‘shma Shtatlarida Rim katolitsizmidan har qanday qo‘rquvni mutaassiblik yoki bolalarcha soddalik deb bilishga moyil bo‘lganlar ko‘p. Bunday kishilar romanizmning fe‘l-atvori va tutumida erkin institutlarimizga dushman bo‘lgan hech narsani ko‘rmaydilar yoki uning o‘shida hech qanday vahimali alomat topmaydilar. Keling, unda, avvalo hukumatimizning ayrim asosiy tamoyillarini Katolik cherkovining tamoyillari bilan taqqoslaylik.’”

“Amerika Qo‘shma Shtatlari Konstitutsiyasi vijdon erkinligini kafolatlaydi. Hech narsa bundan qadrliroq yoki bundan ham asosiyroq emas. Papa Piy IX 1854-yil 15-avgustdagi o‘zining Encyclical Letter’ida shunday degan edi: ‘Vijdon erkinligini himoya qilish yo‘lidagi bema’ni va xato ta’limotlar yoki vasvasalar nihoyatda halokatli bir xatodir — davlat ichida, boshqalarning barchasidan ko‘ra, eng ko‘p qo‘rqilishi lozim bo‘lgan bir vabodir.’ Xuddi o‘sha papa 1864-yil 8-dekabrda o‘zining Encyclical Letter’ida ‘vijdon va diniy ibodat erkinligini da‘vo qiluvchilar’ni, shuningdek, ‘jamoat kuch ishlatishi mumkin emas, deb ta’kidlovchilarning barchasi’ni anatema qildi.”

“Amerika Qo‘shma Shtatlarida Rimning o‘ziga xos ohangi uning qalbi o‘zgarganini anglatmaydi. U ojiz bo‘lgan joyda bag‘rikengdir. Yepiskop O’Connor shunday deydi: ‘Diniy erkinlik, katolik olami uchun xavf tug‘dirmagan holda buning aksi amalga oshirilishi mumkin bo‘lgungacha, shunchaki chidab turiladi.’... Sent-Luis arxiyepiskopi bir vaqtlar shunday degan edi: ‘Bid’at va imonsizlik jinoyatlardir; va nasroniy mamlakatlarda, masalan, Italiya va Ispaniyada, butun xalq katolik bo‘lgan, hamda katolik dini mamlakat qonunining ajralmas qismi bo‘lgan joylarda, ular boshqa jinoyatlar kabi jazolanadi.’...

“Katolik cherkovidagi har bir kardinal, arxiyepiskop va yepiskop papaga sadoqat qasamyodini qiladi; unda quyidagi so‘zlar uchraydi: ‘Bid’atchilarni, bo‘linmachilarni va aytilgan xo‘jayinimizga (papaga) yoki uning yuqorida zikr etilgan vorislariga qarshi bosh ko‘targanlarni men bor kuchim bilan ta’qib qilaman va ularga qarshi turaman.’ —Josiah Strong, Our Country, 5-bob, 2–4-xatboshilar.

“Rim-katolik jamoasi ichida haqiqiy masihiylar borligi haqiqatdir. O‘sha cherkovdagi minglab kishilar o‘zlarida bor bo‘lgan eng yaxshi nurga ko‘ra Xudoga xizmat qilmoqdalar. Ularga Uning Kalomiga erkin kirish imkoniyati berilmagan, shuning uchun ham ular haqiqatni farqlay olmaydilar. Ular tirik qalbdan chiqadigan xizmat bilan shunchaki rasm-rusumlar va marosimlar ketma-ketligi o‘rtasidagi qarama-qarshilikni hech qachon ko‘rmaganlar. Xudo, aldovchi va qoniqarsiz bo‘lgan bir e‘tiqodda tarbiya topgan bu jonlarga achinishga to‘la muloyimlik bilan qaraydi. U ularni o‘rab turgan quyuq zulmat ichiga nur shu‘lalarining kirib borishiga sabab bo‘ladi. U ularga haqiqatni Iso Masihda qanday bo‘lsa, shundayligicha ochib beradi, va hali ko‘plar Uning xalqi bilan bir safdan o‘rin oladilar.”

“Ammo Romanizm tizim sifatida Masihning xushxabari bilan hozir ham, o‘z tarixining avvalgi hech bir davridagidan ko‘ra ko‘proq uyg‘un emas. Protestant cherkovlari katta zulmat ichidadir, aks holda ular zamon alomatlarini farqlagan bo‘lur edilar. Rim cherkovi o‘z rejalari va faoliyat usullarida juda keng qamrovlidir. U o‘z ta‘sirini yoyish va qudratini oshirish uchun har qanday vositani ishga solmoqda, shiddatli va qat‘iy bir to‘qnashuvga tayyorgarlik ko‘rib, dunyo ustidan nazoratni qayta qo‘lga kiritish, ta‘qibni qayta tiklash va Protestantizm qilgan barcha ishlarni yo‘qqa chiqarish niyatidadir. Katolitsizm har tomondan o‘z mavqeini mustahkamlamoqda. Protestant mamlakatlarida uning cherkovlari va ibodatxonalarining soni tobora ortib borayotganiga qarang. Amerikadagi uning kollej va seminariyalarining, protestantlar tomonidan shu qadar keng qo‘llab-quvvatlanayotgan, mashhurligiga qarang. Angliyada marosimchilikning o‘sishiga va katoliklar safiga tez-tez o‘tish holatlariga qarang. Bu narsalar xushxabarning sof tamoyillarini qadrlaydigan barcha kishilarda tashvish uyg‘otmog‘i kerak.”

“Protestantlar papalikni buzib talqin qildilar va unga homiylik ko‘rsatdilar; ular shunday murosalar va yon berishlarga bordilarki, buni papachilarning o‘zlari ham ko‘rib hayratga tushmoqdalar va anglab yetolmayaptilar. Odamlar rimchilikning haqiqiy tabiatiga va uning ustunligidan kelib chiqishi mumkin bo‘lgan xavf-xatarlarga ko‘z yummoqdalar. Xalq fuqaroviy va diniy erkinlikning eng xavfli bu dushmanining olg‘a siljishiga qarshi turish uchun uyg‘otilishi kerak.”

“Ko‘pgina protestantlar katolik dini jozibasiz, uning ibodati esa zerikarli va ma‘nosiz marosimlar aylanasi iborat, deb hisoblaydilar. Mana shu yerda ular adashadilar. Romanizm aldanchilikka asoslangan bo‘lsa-da, u qo‘pol va beso‘naqay firibgarlik emas. Rim cherkovining diniy xizmati nihoyatda ta‘sirchan marosimlardan iboratdir. Uning hashamatli namoyishi va tantanavor rasm-rusumlari xalqning sezgilarini maftun etadi hamda aql va vijdon ovozini jim qiladi. Ko‘z maftun bo‘ladi. Hashamatli cherkovlar, salobatli yurishlar, oltin qurbongohlar, javohirlar bilan bezatilgan ziyoratgohlar, sara suratlar va nafis haykaltaroshlik go‘zallikka bo‘lgan muhabbatga ta‘sir qiladi. Quloq ham asir bo‘ladi. Musiqa tengsizdir. Uning ulug‘ soborlarining baland gumbazlari va ustunli yo‘laklari bo‘ylab ko‘tarilib-sado berar ekan, chuqur ohangli organning boy sadolari ko‘p ovozlarning kuyiga qo‘shilib, ongda haybat va ehtirom uyg‘otmay qolmaydi.”

Gunohdan xasta bo‘lgan qalbning orzu-intilishlarini faqat mazax qiladigan bu tashqi hashamat, dabdaba va marosim ichki buzuqlikning dalilidir. Masihning dini o‘zini ma‘qul ko‘rsatish

uchun bunday jozibalarga muhtoj emas. Xochdan porlayotgan nurda haqiqiy masihiylik shu qadar pok va go'zal namoyon bo'ladiki, hech qanday tashqi bezak uning haqiqiy qadr-qimmatini orttira olmaydi. Xudo nazdida qadrli bo'lgan narsa — muqaddaslikning go'zalligi, muloyim va sokin ruhdur.

“Uslubning porloqligi sof, yuksak fikrning zaruriy ko'rsatkichi emas. San'at haqidagi yuksak tasavvurlar, didning nozik nafisligi ko'pincha dunyoviy va shahvoniy bo'lgan ongda mavjud bo'ladi. Shayton ulardan ko'pincha insonlarni jonning ehtiyojlarini unutishga, kelajakdagi boqiy hayotni nazardan qochirishga, cheksiz Yordamchisidan yuz o'girishga va faqat shu dunyo uchun yashashga undash uchun foydalanadi.

“Tashqi ko'rinishlarga asoslangan din yangilanmagan qalb uchun jozibadordir. Katolik ibodatidagi hashamat va marosim aldovchi, sehrlab qo'yuvchi bir qudratga ega bo'lib, ko'plar shu bois aldanadilar; va ular Rim cherkoviga osmonning naq darvozasi deb qaray boshlaydilar. Oyoqlarini haqiqat poydevori ustiga mahkam qo'ygan va qalblari Xudoning Ruhi tomonidan yangilangan kishilargina uning ta'siriga qarshi tura oladilar. Masihni tajribada bilishdan mahrum bo'lgan minglab kishilar xudojo'ylikning qudratisiz faqat shakllarinigina qabul qilishga yo'naltiriladilar. Ana shunday din aynan omma istaydigan narsadir.

“Jamoatning gunohlarni afv etish huquqiga da'vosi rim-katolikni gunoh qilishda o'zini erkin his etishga olib keladi; va iqror bo'lish marosimi — usiz uning afvi berilmaydi — yovuzlikka ham yo'l ochishga moyildir. Yiqilgan inson oldida tiz cho'kib, qalbining maxfiy o'y-fikrlari va tasavvurlarini iqrorlikda oshkor etuvchi kishi o'z insoniy qadrini tahqirlaydi va jonining har bir oliy maylini tubanlashtiradi. Hayotidagi gunohlarni ruhoniya — adashuvchan, gunohkor bir foniya, va ko'pincha sharobxo'rlik hamda shahvatparastlik bilan buzilgan kishiga — ochib berar ekan, uning fe'l-atvor mezoni pasayadi va buning oqibatida u bulg'anadi. Uning Xudo haqidagi tasavvuri yiqilgan insoniyat qiyofasigacha pasaytiriladi, chunki ruhoniya Xudoning vakili sifatida turadi. Insonning insonga qiladigan bu tahqirlovchi iqrorligi dunyoni bulg'ayotgan va uni yakuniy halokatga tayyorlayotgan yovuzlikning ko'p qismi oqib chiqqan yashirin manbadir. Shunga qaramay, o'z nafsini rohatlantirishni sevuvchi kishi uchun qalbini Xudoga ochishdan ko'ra, o'ziga o'xshash bir foniya iqror bo'lish yoqimliroqdir. Gunohdan voz kechishdan ko'ra tavba amallarini ado etish inson tabiatiga maqbulroqdir; badanni dag'al jun mato, qichitqi o'tlar va azobli zanjirlar bilan ezish tana shahvatlarini xochga mixlashdan ko'ra osonroqdir. Masihning bo'yinturug'iga bo'ysunishdan ko'ra, jismoniy qalb ko'tarishga tayyor bo'lgan bo'yinturuq naqadar og'irdir.”

“Rim cherkovi bilan Masihning birinchi kelishi davridagi Yahudiy cherkovi o'rtasida hayratlanarli darajadagi o'xshashlik bor. Yahudiylar Xudoning qonunining har bir prinsipini yashirinchalik oyoq osti qilar ekanlar, tashqi tomondan uning amrlariga rioya etishda haddan tashqari qattiqqo'l edilar; itoatni og'riqli va mashaqqatli qiladigan talablar hamda an'analar bilan uni yuklab qo'yar edilar. Yahudiylar qonunni ulug'lashlarini da'vo qilganlari kabi, rimchilar ham xochni ulug'lashlarini da'vo qiladilar. Ular Masihning azob-uqubatlari ramzini yuksaltiradilar, biroq o'z hayotlarida u ifoda etadigan Zotni inkor etadilar.”

“Papachilar o'z cherkovlari, qurbongohlari va kiyimlari ustiga xochlar qo'yadilar. Har yerda xochning nishoni ko'rinadi. Har yerda u tashqi tomondan e'zozlanadi va ulug'lanadi. Ammo

Masihning ta'limotlari ma'nosiz an'analar, soxta talqinlar va qattiq talablar uyumi ostida ko'milib yotibdi. Xaloskorning mutaassib yahudiylar haqida aytgan so'zlari Rim-katolik cherkovi rahbarlariga yanada katta kuch bilan tatbiq etiladi: 'Ular ko'tarish qiyin bo'lgan og'ir yuklarni bog'lab, odamlarning yelkasiga yuklaydilar; o'zlari esa ularni barmoqlarining biri bilan ham qimirlatmaydilar.' Matto 23:4. Vijdonli jonlar ranjirilgan Xudoning g'azabidan qo'rqib, doimiy dahshat ichida saqlanadi, ayni paytda cherkovning ko'plab amaldorlari hashamat va shahvoniy lazzat ichida yashaydilar."

"Tasvirlar va qoldiqlarga sig'inish, avliyolarni iltijo bilan chaqirish va papani ulug'lash — bular xalqning ongini Xudodan va Uning O'g'lidan burib yuborish uchun Shaytonning vositalaridir. Ularni halokatga olib borish uchun, u ularning diqqatini najotni faqat O'zi orqali topishlari mumkin bo'lgan Zotdan chalg'itishga urinadi. U ularni: 'Ey mashaqqat chekayotganlar va og'ir yuk ostida qolganlarning hammasi, Mening oldimga kelinglar, va Men sizlarga orom beraman', — degan Zotning o'rnini bosa oladigan har qanday narsaga yo'naltiradi. Matto 11:28."

"Xudoning fe'l-atvorini, gunohning tabiatini hamda buyuk kurashdagi asl masalalarni noto'g'ri talqin qilish — Shaytonning doimiy sa'y-harakatidir. Uning safsatabozligi ilohiy qonunning majburiylikni susaytiradi va insonlarga gunoh qilish uchun yo'l ochib beradi. Ayni paytda u ularda Xudo haqida soxta tasavvurlarni avaylab saqlashga sabab bo'ladiki, natijada ular Unga sevgi bilan emas, balki qo'rquv va nafrat bilan qaraydilar. Uning o'z fe'l-atvoriga xos bo'lgan shafqatsizlik Yaratuvchiga nisbat beriladi; u din tizimlarida mujassam bo'ladi va ibodat shakllarida ifoda etiladi. Shu tariqa insonlarning onglari ko'r qilinadi va Shayton ularni Xudoga qarshi urush olib borish uchun o'zining vositalari qilib oladi. Ilohiy sifatlar haqidagi buzilgan tasavvurlar tufayli majusiy xalqlar Ilohning marhamatini qozonish uchun inson qurbonliklari zarur, deb ishonishga olib borildilar; va butparastlikning turli shakllari ostida dahshatli shafqatsizliklar sodir etildi."

"Rim-katolik cherkovi, butparastlik va xristianlik shakllarini birlashtirib, hamda butparastlik singari Xudoning fe'l-atvorini noto'g'ri aks ettirgan holda, shafqatsizligi va jirkanchliligi jihatidan undan kam bo'lmagan amaliyotlarga murojaat qilgan. Rim hukmronligi davrida odamlarni uning ta'limotlariga rozilik bildirishga majbur etish uchun qiynoq asboblari mavjud edi. Uning da'volariga yon bermaganlar uchun gulxan bor edi. Qirg'inlar shunday bir ko'lamda sodir etilganki, ular hukmda oshkor etilmaguncha hech qachon to'la bilinmaydi. Cherkovning oliy martabali arboblari o'z xo'jayini Shayton boshchiligida jabrdiydaga imkon qadar eng katta azob yetkazib, ammo uning hayotiga yakun yasamaydigan vositalarni o'ylab topishni o'rgandilar. Ko'p hollarda bu jahannamiy jarayon inson bardoshining eng so'nggi chegarasigacha takrorlangan, toki tabiat kurashdan voz kechguncha, va azob chekkan kishi o'limni shirin qutulish sifatida qarshilaguncha."

"Rimga qarshi chiqqanlarning qismati shunday edi. Uning tarafdorlari uchun esa u qamchining, ochlik bilan holdan toydirishning va tasavvur etish mumkin bo'lgan har qanday, yurakni iztirobga soluvchi shakldagi jismoniy riyoatlarning intizomini tayin etgan edi. Osmonning marhamatini qozonish uchun tavba qiluvchilar tabiat qonunlarini buzish orqali Xudoning qonunlarini buzardilar. Ularga, insonning yer yuzidagi hayotini barakali va shod



etish uchun U O‘zi o‘rnatgan rishtalarni uzish o‘rgatilgan edi. Cherkov qabristonlari o‘z tabiiy mehr-muhabbatlarini jilovlash, o‘z hammaxluqlariga nisbatan bo‘lgan har qanday hamdardlik fikri va tuyg‘usini Xudoga manzur bo‘lmagan narsa deb bosib tashlash yo‘lida umrlarini behuda urinishlarda o‘tkazgan millionlab qurbonlarni bag‘riga olgan.”

“Agar biz Shaytonning yuzlab yillar davomida namoyon bo‘lgan qat’iy shafqatsizligini — bu shafqatsizlik Xudo haqida hech qachon eshitmaganlar orasida emas, balki aynan xristian olamining qoq markazida va butun hududi bo‘ylab namoyon bo‘lganini — tushunishni istasak, buning uchun bizga faqat rimchilik tarixiga nazar tashlash kifoyadir. Ana shu ulkan aldov tizimi orqali yovuzlik shahzodasi Xudoga sharmandalik keltirish va insonga baxtsizlik yetkazish maqsadiga erishadi. Va u o‘zini qanday niqoblayotganini hamda o‘z ishini jamoat rahbarlari orqali qanday amalga oshirayotganini ko‘rganimizda, nega u Muqaddas Kitobga bunchalik kuchli nafrat bilan qarashini yanada yaxshiroq anglaymiz. Agar o‘sha Kitob o‘qilsa, Xudoning marhamati va sevgisi ochib beriladi; U insonlar zimmasiga bu og‘ir yuklarning hech birini yuklamasligi ayon bo‘ladi. U talab qiladigan narsa faqat siniq va tavbali yurak hamda kamtarin, itoatkor ruhdur.”

“Masih O‘z hayotida erkaklar va ayollar osmon uchun munosib bo‘lish maqsadida o‘zlarini monastirlarga qamab qo‘yishlari uchun hech qanday ibrat bermaydi. U sevgi va hamdardlikni bostirish kerak, deb hech qachon ta’lim bermagan. Najotkorning yuragi sevgi bilan to‘lib-toshgan edi. Inson axloqiy barkamollikka qanchalik yaqinlashsa, uning sezgirligi shunchalik o‘tkir, gunohni idrok etishi shunchalik teran, jabrlanganlarga bo‘lgan hamdardligi esa shunchalik chuqur bo‘ladi. Papa o‘zini Masihning noibi deb da’vo qiladi; ammo uning fe‘l-atvori Najotkorimizniki bilan qiyoslanganda qanday ko‘rinadi? Masih osmon Shohi sifatida O‘ziga ta’zim qilmaganlari uchun odamlarni qamoqqa yoki qiynoq asbobiga topshirgani hech qachon ma’lummi? Uni qabul qilmaganlarni o‘limga hukm qilayotgan Uning ovozi hech qachon eshutilganmi? U samariyaliklar qishlog‘i aholisi tomonidan mensilmay qolganda, havoriy Yuhanno g‘azabga to‘lib, shunday so‘radi: ‘Yo Rabbiy, Ilyos qilganidek, osmondan olov tushirib, ularni yo‘q qilishni buyuraylikmi?’ Iso shogirdiga achinish bilan qarab, uning shafqatsiz ruhini koyidi va dedi: ‘Inson O‘g‘li odamlarning jonlarini halok qilish uchun emas, balki qutqarish uchun kelgan.’ Luqo 9:54, 56. Masih namoyon etgan ruh bilan Uning o‘zini noibi deb atovchisiniki naqadar farqlidir.”

“Rim cherkovi endi dunyoga chiroyli bir qiyofa bilan namoyon bo‘lib, o‘zining dahshatli shafqatsizliklar bilan to‘la tarixini uzrlar bilan berkitmoqda. U Masihga o‘xshash liboslarga burkangan; ammo u o‘zgarmagan. O‘tgan asrlarda mavjud bo‘lgan papachilikning har bir tamoyili bugun ham mavjuddir. Eng zulmatli asrlarda o‘ylab topilgan ta’limotlar hanuz saqlanib kelinmoqda. Hech kim o‘zini aldamasin. Hozir protestantlar shunchalik tayyorlik bilan izzat qilayotgan papachilik — Islohot davrida dunyoni boshqargan o‘sha o‘zidir; o‘sha davrda Xudoning odamlari uning qabihliklarini fosh etish uchun, o‘z hayotlarini xavf ostiga qo‘yib, oyoqqa turgan edilar. U hanuz o‘sha podshohlar va amirlar ustidan hukmronlik qilgan, Xudoga xos huquqlarni o‘ziga da’vo qilgan mag‘rurlik va takabburona da’voni saqlab kelmoqda. Uning ruhi, inson erkinligini bostirib, Oliy Zotning azizlarini o‘ldirgan paytdagidan hozir ham kamroq shafqatsiz va istibdodchi emas.”

“Papalik aynan bashorat uning qanday bo‘lishini e‘lon qilgan narsa, ya‘ni oxirgi zamonlarning murtadligidir. 2 Salonikaliklarga 2:3, 4. O‘z maqsadiga eng yaxshi tarzda erishish uchun eng maqbul bo‘lgan qiyofani qabul qilish uning siyosatining bir qismidir; ammo xameleonning o‘zgaruvchan tashqi ko‘rinishi ostida u ilonning o‘zgarmas zahrini yashiradi. «Bid’atchilar bilan, shuningdek bid’atda gumon qilingan shaxslar bilan sadoqat saqlanishi lozim emas» (Lenfant, 1-jild, 516-bet), deb e‘lon qiladi u. Ming yil davomida tarixi azizlarning qoni bilan yozilgan bu hokimiyat endi Masih jamoatining bir qismi sifatida tan olinishi kerakmi?”

“Protestant mamlakatlarda katolitsizm avvalgi zamonlardagiga qaraganda protestantizmdan kamroq farq qiladi, degan da‘vo bejiz ilgari surilmagan. O‘zgarish yuz berdi; ammo bu o‘zgarish papalikda emas. Darhaqiqat, katolitsizm hozir mavjud bo‘lgan protestantizmning katta qismiga o‘xshab qolgan, chunki protestantizm Islohotchilar davridan buyon shu qadar katta tanazzulga yuz tutgan.”

“Protestant cherkovlari dunyoning marhamatini izlab kelayotgan ekan, soxta xayrixohlik ularning ko‘zlarini ko‘r qilib qo‘ydi. Ular shuni ko‘rmayaptiki, har qanday yomonlik haqida yaxshilik deb ishonish to‘g‘ri, va buning muqarrar natijasi sifatida ular oxir-oqibat har qanday yaxshilik haqida yomonlik deb ishonadilar. Muqaddaslarga bir karra topshirilgan imonni himoya qilishda qat‘iy turish o‘rniga, ular endi, go‘yo, Rimdan u haqdagi mehr-shafqatsiz fikrlari uchun uzr so‘ramoqda, o‘zlarining mutaassibliklari uchun afv tilamoqdalar.”

“Hatto Rimchilikka xayrixohlik bilan qaramaydiganlarning ham katta bir qismi uning qudrati va ta‘siridan keladigan xavfni deyarli anglamaydi. Ko‘pchilikning ta‘kidlashicha, O‘rta asrlar davrida hukm surgan aqliy va axloqiy zulmat uning aqidalari, xurofotlari va zulmining yoyilishiga qulaylik yaratgan, hozirgi zamonning yuksakroq ziyoliligi, bilimning keng tarqalishi va din masalalaridagi tobora ortib borayotgan erkinlik esa murosasizlik va istibdodning qayta tiklanishiga yo‘l qo‘ymaydi. Bu ma‘rifatli asrda shunday bir holat yuz berishi haqidagi fikrning o‘ziyoq masxara qilinadi. Darhaqiqat, bu avlod ustiga aqliy, axloqiy va diniy jihatdan buyuk nur yog‘ilmoqda. Xudoning Muqaddas Kalomining ochiq sahifalarida osmondan kelgan nur dunyoga sochilgan. Ammo shuni yodda tutish kerakki, berilgan nur qanchalik buyuk bo‘lsa, uni buzib talqin qiladigan va rad etadiganlarning zulmati shunchalik buyuk bo‘ladi.”

«Muqaddas Kitobni ibodat ruhi bilan o‘rganish protestantlarga papalikning haqiqiy tabiatini ko‘rsatgan bo‘lur va ularni undan nafratlanib, undan yuz o‘girishga olib kelgan bo‘lur edi; biroq ko‘plar o‘z nazarida shunchalik dono ekanki, haqiqatga yo‘naltirilishlari uchun Xudoni kamtarlik bilan izlashga ehtiyoj sezmaydilar. O‘z ma‘rifatlari bilan faxrlansalar-da, ular na Muqaddas Yozuvlarni, na Xudoning qudratini biladilar. Ular vijdonlarini tinchlantirish uchun qandaydir vositaga muhtojdirlar va ular eng kam ruhiy hamda eng kam xorlovchi bo‘lgan narsani izlaydilar. Ularning istagi — Xudoni eslash usuli sifatida ko‘rinadigan, aslida esa Uni unutish usulidir. Papalik bularning barchasining ehtiyojlarini qondirishga juda moslashgandir. U deyarli butun dunyoni qamrab oluvchi insoniyatning ikki toifasi uchun tayyorlangan — o‘z xizmatlari bilan najot topmoqchi bo‘lganlar va gunohlari ichida najot topmoqchi bo‘lganlar uchun. Mana uning qudratining siri.»

“Buyuk aqliy zulmat kuni papalikning muvaffaqiyati uchun qulay ekanligi ko‘rsatildi. Hali yana shuni ham ko‘rsatadiki, buyuk aqliy nur kuni ham uning muvaffaqiyati uchun xuddi shunday qulaydir. O‘tgan asrlarda, odamlar Xudoning Kalomisiz va haqiqat bilimidan mahrum bo‘lganlarida, ularning ko‘zlari bog‘langan edi va minglab kishilar oyoqlari uchun yoyilgan to‘rni ko‘rmay, unga ilinib qolganlar. Bu avlodda esa ko‘plarning ko‘zlari insoniy mulohazalarning, “ilm” deb yolg‘ondan atalgan narsaning yarqirog‘idan qamashib qolmoqda; ular to‘rni ilg‘amaydi va xuddi ko‘zlari bog‘langandek, unga bemalol kirib boradilar. Xudo insonning aqliy quvvatlari uning Yaratuvchisidan berilgan in‘om sifatida saqlanishini va haqiqat hamda solihlik xizmatida qo‘llanilishini iroda qilgan; ammo mag‘rurlik va shuhratparastlik parvarish qilinganda, odamlar o‘z nazariyalarini Xudoning Kalomidan ustun qo‘yganlarida, aql-idrok johillikdan ham kattaroq zarar yetkazishi mumkin. Shunday qilib, hozirgi zamonning Muqaddas Kitobga bo‘lgan imonni yemiradigan soxta ilmi, o‘zining ko‘ngilga yoqimli shakllari bilan papalikning qabul qilinishiga yo‘l tayyorlashda, Qorong‘u asrlarda uning ulug‘ayishiga yo‘l ochgan bilimning to‘siq qo‘yilishi qanchalik muvaffaqiyatli bo‘lgan bo‘lsa, shunchalik muvaffaqiyatli bo‘lib chiqadi.”

“Hozir Qo‘shma Shtatlarda cherkov muassasalari va odatlariga davlat yordamini ta‘minlash maqsadida davom etayotgan harakatlarda protestantlar papachilarning izidan bormoqdalar. Bundan ham ortig‘i, ular protestant Amerikada papalikning Eski Dunyoda yo‘qotgan ustunligini qayta qo‘lga kiritishi uchun eshik ochmoqdalar. Bu harakatga yanada kattaroq ahamiyat beradigan narsa esa shundaki, ko‘zda tutilayotgan asosiy maqsad yakshanbaga rioya etishni majburiy tarzda joriy qilishdir — bu odat Rimdan kelib chiqqan bo‘lib, u buni o‘z hokimiyatining belgisi deb da‘vo qiladi. Protestant cherkovlari ichiga singib borayotgan va ularni papalik ilgari qilgan yakshanbani ulug‘lash ishining aynan o‘shasini qilishga yetaklayotgan narsa papalik ruhidir — dunyoviy urf-odatlarga moslashish ruhi, insoniy an‘analarni Xudoning amrlaridan ustun qo‘yib ulug‘lash ruhidir.”

“Agar o‘quvchi yaqinlashib kelayotgan kurashda ishga solinadigan vositalarni tushunishni istasa, u faqatgina Rim o‘tgan asrlarda ayni maqsad uchun qo‘llagan usullar haqidagi qaydini kuzatib chiqsin. Agar u papachilar bilan protestantlar birlashib, ularning aqidalarini rad etuvchilarga qanday munosabatda bo‘lishini bilmoqchi bo‘lsa, Rimning Shabbatga va uni himoya qiluvchilarga nisbatan namoyon etgan ruhini ko‘rsin.

“Dunyoiy hokimiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlangan qirolik farmonlari, umumiy kengashlar va cherkov nizomlari butparast bayramning xristian olamida sharaflı mavqe kasb etishiga olib kelgan bosqichlar bo‘ldi. Yakshanbaga rioya etishni majburiy qilgan birinchi ommaviy chora Konstantin tomonidan chiqarilgan qonun edi. (A.D. 321) Bu farmon shaharliklardan “quyoshning ulug‘ kunida” dam olishni talab qilar, biroq qishloq aholisiga dehqonchilik ishlari bilan shug‘ullanishni davom ettirishga ruxsat berardi. Aslida u butparastlikka oid nizom bo‘lsa-da, xristianlikni nomigagina qabul qilganidan so‘ng imperator tomonidan ijro ettirildi.”

Shohlik farmoni ilohiy hokimiyatning yetarli o‘rnini bosa olmaganligi bois, shahzodalarning iltifotini izlagan va Konstantinning alohida do‘sti hamda xushomadgo‘yi bo‘lgan yepiskop Evseviy Masih Shabbatni yakshanbaga ko‘chirgan, degan da‘voni ilgari surdi. Yangi ta‘limotni isbotlash uchun Muqaddas Yozuvlardan birorta ham dalil keltirilmadi. Evseviyning

o‘zi, bilmagan holda, uning soxtaligini tan oladi va o‘zgarishning haqiqiy mualliflariga ishora qiladi. «Shanba kuni ado etish burch bo‘lgan barcha ishlarni,— deydi u,— biz Rabbiiy kuniga ko‘chirdik».—Robert Cox, *Sabbath Laws and Sabbath Duties*, 538-bet. Ammo yakshanba haqidagi bu dalil, naqadar asossiz bo‘lmasin, odamlarni Rabbiiy Shabbatini oyoq osti qilishda yanada jur‘atlantirishga xizmat qildi. Dunyo tomonidan hurmat qilinishni istaganlarning barchasi mashhur bayramni qabul qildilar.

“Papalik hokimiyati mustahkam qaror topgan sari, yakshanbani ulug‘lash ishi davom ettirildi. Bir muddat davomida xalq, cherkovga qatnamagan paytlarida, dehqonchilik mehnati bilan shug‘ullandi, va yettinchi kun hali ham Shabbat deb hisoblanar edi. Ammo asta-sekin o‘zgarish amalga oshirildi. Muqaddas lavozimdagilarga yakshanba kuni har qanday fuqaroviy nizoda hukm chiqarish taqiqlandi. Ko‘p o‘tmay, qanday martabada bo‘lishidan qat‘i nazar, barcha kishilarga oddiy mehnatdan tiyilish buyurildi; bunga bo‘ysunmagan erkin kishilar jarima bilan, xizmatkorlar esa kaltak bilan jazolanishi belgilandi. Keyinroq boy kishilar mol-mulklarining yarmidan mahrum etilish bilan jazolanishi haqida farmon chiqarildi; va nihoyat, agar hanuz o‘jar bo‘lib qolsalar, qul qilinishi lozimligi belgilandi. Quyi tabaqalar esa umrbod surgunga duchor etilishi kerak edi.”

“Mo‘jizalar ham ishga solindi. Boshqa g‘aroyibotlar qatorida shunday xabar qilindiki, yakshanba kuni o‘z dalasini haydash arafasida bo‘lgan bir dehqon omochini temir bilan tozalayotganida, o‘sha temir uning qo‘liga qattiq yopishib qoldi va u uni ikki yil davomida ‘o‘ta qattiq azob va sharmandalik bilan’ o‘zi bilan olib yurdi.” — Francis West, *Historical and Practical Discourse on the Lord’s Day*, 174-bet.

“Keyinroq papa yakshanbani buzuvchilarga parish ruhoniysi tanbeh berishi va ularga jamoatga borib ibodatlarini ado etishni tavsiya qilishi kerakligi haqida ko‘rsatma berdi, toki ular o‘zlariga ham, qo‘shnilariga ham qandaydir katta falokat keltirib chiqarmasinlar. Cherkov kengashi esa, keyinchalik, hatto protestantlar tomonidan ham juda keng qo‘llanilgan dalilni ilgari surdi: ya‘ni, kishilar yakshanba kuni mehnat qilayotgan paytda chaqmoq urgan ekan, demak, u Shabbat bo‘lishi kerak. ‘Ko‘rinib turibdiki,’ dedilar oliy ruhoniylar, ‘bu kunni mensimasliklari tufayli Xudoning g‘azabi ular ustida naqadar kuchli bo‘lgan.’ Shundan so‘ng ruhoniylar va xizmatchilar, podshohlar va shahzodalar hamda barcha sodiq kishilar bu kun “o‘z sha’niga qaytarilishi va xristianlikning obro‘si uchun bundan buyon yanada ixlos bilan rioya etilishi” uchun ‘bor kuch-g‘ayratlari va barcha g‘amxo‘rliklarini ishga solishlari’ haqida murojaat qilindi.” —Thomas Morer, *Discourse in Six Dialogues on the Name, Notion, and Observation of the Lord’s Day*, 271-bet.

Kengashlarning qarorlari yetarli bo‘lmay qolgach, dunyoviy hokimiyatlardan xalq qalbiga dahshat soladigan va ularni yakshanba kuni mehnatdan tiyilishga majbur etadigan farmon chiqarish so‘raldi. Rimda o‘tkazilgan bir sinodda avvalgi barcha qarorlar yanada kuchliroq va tantanavorroq tarzda yana tasdiqlandi. Ular, shuningdek, cherkov qonuniga kiritildi va deyarli butun xristian olamida fuqaroviy hokimiyatlar tomonidan ijro ettirildi. (Qarang: Heylyn, *History of the Sabbath*, pt. 2, ch. 5, sec. 7.)

Shunga qaramay, yakshanbani saqlash uchun Muqaddas Yozuvlarda hokimiyatning yo‘qligi ozmuncha noqulaylik tug‘dirmadi. Xalq o‘z muallimlarining, quyosh kunini ulug‘lash

maqсадida, Yahovaning aniq bayonini — “Egang Xudovandingning Shabbati yettinchi kundir”, — chetga surib qo‘yishga qanday haqi borligini so‘radi. Muqaddas Kitob guvohligidagi bu yetishmovchilikni bartaraf etish uchun boshqa choralar zarur bo‘ldi. XII asrning oxirlariga borib Angliya jamoatlarini ziyorat qilgan yakshanbaning g‘ayratli bir himoyachisiga haqiqatning sodiq guvohlari qarshilik ko‘rsatdilar; uning urinishlari shu qadar samarasiz bo‘ldiki, u bir muddat mamlakatni tark etdi va o‘z ta‘limotlarini majburan qabul qildirishning qandaydir vositasini izlay boshladi. U qaytib kelganida, bu kamchilik to‘ldirilgan edi va keyingi mehnatlarida u kattaroq muvaffaqiyatga erishdi. U o‘zi bilan go‘yoki bevosita Xudoning O‘zidan bo‘lgan bir o‘ram keltirdi; unda yakshanbani tutish uchun zarur bo‘lgan amr va itoatsizlarni dahshatga soladigan qo‘rqinchli tahdidlar mavjud edi. Bu qimmatli hujjat — o‘zi qo‘llab-quvvatlagan muassasa kabi tuban bir soxtalik — osmondan tushgan va Quddusda, Go‘lgotadagi Avliyo Simeon qurbongohi ustida topilgan, deb aytiladi. Ammo aslida, uning chiqqan manbai Rimdagi pontifik saroyi edi. Cherkovning qudrati va ravnaqini ilgari surish uchun ishlatilgan firiblar va qalbakilashtirishlar barcha asrlarda papalik ierarxiyasi tomonidan joiz deb hisoblangan.

“O‘rama shanba kuni tushdan keyin to‘qqizinchi soatdan, ya‘ni soat uchdan, dushanba kuni quyosh chiqqunga qadar mehnatni taqiqlar edi; va uning hokimiyati ko‘plab mo‘‘jizalar bilan tasdiqlangani e‘lon qilinar edi. Belgilangan soatdan keyin ishlagan kishilar falajga muhtalo bo‘lgani haqida xabar tarqalgan edi. Donini yanchishga uringan bir tegirmonchi unda un o‘rniga qon seli otilib chiqqanini ko‘rdi, va suvning kuchli oqimiga qaramay, tegirmon g‘ildiragi to‘xtab qoldi. Xamirni tandirga qo‘ygan bir ayol, tandir juda issiq bo‘lishiga qaramay, uni olganda xom holda topdi. Yana bir ayol esa, to‘qqizinchi soatda pishirish uchun xamir tayyorlab qo‘ygan, ammo uni dushanbagacha bir chetga olib qo‘yishga qaror qilgan edi; u ertasi kuni xamir ilohiy qudrat bilan nonlarga aylantirilib pishirilganini ko‘rdi. Shanba kuni to‘qqizinchi soatdan keyin non pishirgan bir kishi esa, ertasi tongda uni sindirganda, undan qon otilib chiqqanini ko‘rdi. Yakshanbaning muqaddasligini himoya qiluvchilar ana shunday bema‘ni va xurofotga asoslangan uydirmalar bilan uni muqaddas deb mustahkamlashga urindilar. (Qarang: Roger de Hoveden, *Annals*, 2-jild, 526–530-betlar.)”

“Shotlandiyada, Angliyadagi kabi, yakshanbaga qadimgi Shabbatning bir qismini qo‘shish orqali unga nisbatan yanada katta ehtirom ta‘minlandi. Biroq muqaddas saqlanishi lozim bo‘lgan vaqt farq qilar edi. Shotlandiya qirolining bir farmonida shunday deb e‘lon qilingan edi: ‘Shanba kuni tush soat o‘n ikkidan boshlab muqaddas deb hisoblanishi kerak’, va o‘sha vaqtdan dushanba tongigacha hech bir kishi dunyoviy ishlar bilan shug‘ullanmasligi lozim edi.—Morer, 290, 291-betlar.”

“Ammo yakshanba kunining muqaddasligini o‘rnatish yo‘lidagi barcha sa‘y-harakatlarga qaramay, papachilar o‘zlari Shabbatning ilohiy hokimiyatini va uning o‘rnini egallagan muassasaning insoniy kelib chiqishini oshkora e‘tirof etdilar. O‘n oltinchi asrda bir papalik kengashi ochiq-oydin shunday deb e‘lon qildi: ‘Barcha masihiylar shuni yodda tutsinlarki, yettinchi kun Xudo tomonidan muqaddas qilingan va nafaqat yahudiylar, balki Xudoga sajda qilayotganini da‘vo qiladigan boshqalar tomonidan ham qabul qilinib, rioya etilgan; garchi biz masihiylar ularning Shabbatini Rabbiy kuniga o‘zgartirgan bo‘lsak ham.’—Ibid., 281, 282-betlar. Ilohiy qonunga qo‘l urayotganlar o‘z ishlarining mohiyatidan bexabar emas edilar.

Ular ataylab o'zlarini Xudodan yuqori qo'yayotgan edilar.”

“Rimning o'ziga qo'shilmaydiganlarga nisbatan yuritgan siyosatining yorqin bir namunasi valdenslarga qarshi olib borilgan uzoq va qonli ta'qibda namoyon bo'ldi; ularning ayrimlari Shabbat kuniga rioya qiluvchilar edi. Boshqalar esa to'rtinchi amrga sodiqliklari sababli xuddi shunday azob chekdilar. Efiopiya va Habashiston jamoatlarining tarixi ayniqsa muhimdir. Zulmat asrlari qorong'uligi orasida Markaziy Afrikaning masihiylari ko'zdan yo'qoldi va dunyo tomonidan unutildi, hamda ular ko'p asrlar davomida o'z e'tiqodlarini ado etishda erkinlikdan bahramand bo'ldilar. Ammo nihoyat Rim ularning mavjudligidan xabar topdi, va ko'p o'tmay Habashiston imperatori papani Masihning noibi sifatida tan olishga aldab ko'ndirildi. Boshqa yon berishlar ham bundan keyin yuz berdi.”

“Shanbaga rioya qilishni eng og'ir jazolar ostida taqiqlovchi farmon chiqarildi. (Qarang: Michael Geddes, Church History of Ethiopia, 311, 312-betlar.) Ammo tez orada papalik zulmi shunchalik azobli bo'yinturuqqa aylandiki, habashlar uni o'z bo'yinlaridan sindirib tashlashga qat'iy ahd qildilar. Dahshatli kurashdan so'ng rimchilar ularning mulklaridan quvib chiqarildi va qadimiy e'tiqod tiklandi. Jamoatlar o'z ozodligidan shodlandilar va Rimning aldovi, mutaassibliigi hamda istibdodkor qudrati haqida olgan saboqlarini hech qachon unutmadilar. O'zlarining yakkalangan saltanati doirasida ular xristian olamining qolgan qismiga noma'lum holda qolishga mamnun edilar.”

“Afrikadagi jamoatlar Shabbatni papa cherkovi o'zining to'liq murtadligidan oldin qanday tutgan bo'lsa, shunday tutar edilar. Ular Xudoning amriga itoat etib yettinchi kunni saqlar ekanlar, cherkov odatiga muvofiq yakshanba kuni mehnatdan tiyilar edilar. Oliy hokimiyatni qo'lga kiritgach, Rim o'zining sabbatini ulug'lash uchun Xudoning Shabbatini oyoqosti qilgan edi; ammo qariyb ming yil davomida yashirin bo'lib qolgan Afrikadagi jamoatlar bu murtadlikka sherik bo'lmadilar. Ular Rim hukmronligi ostiga tushirilgach, haqiqiyisini chetga surib, soxta sabbatni ulug'lashga majbur etildilar; biroq ular o'z mustaqilligini qayta qo'lga kiritishlari bilanoq, to'rtinchi amrga itoat etishga qaytdilar.”

“O'tmishning bu qaydlari Rimning haqiqiy Shabbatga va uni himoya qiluvchilarga nisbatan adovatini, shuningdek o'zi yaratgan muassasani ulug'lash uchun qo'llaydigan vositalarini ravshan namoyon etadi. Xudoning Kalomi esa bu manzaralar yakshanbani ulug'lash uchun rim-katoliklar va protestantlar birlashganlarida yana takrorlanishini o'rgatadi.

“Vahiy 13 dagi bashorat, qo'zichoqqa o'xshash shoxlari bor yirtqich hayvon bilan ifodalangan hokimiyat 'yer yuzini va unda yashovchilarni' papalikka sajda qildirishini e'lon qiladi — u yerda papalik 'qoplonga o'xshash' yirtqich hayvon timsolida ko'rsatilgan. Ikki shoxli yirtqich hayvon, shuningdek, 'yer yuzida yashovchilarga: yirtqich hayvon uchun bir surat yasashlari kerak', deb aytilishi lozim; bundan tashqari, u 'kichik va buyuk, boy va kambag'al, erkin va qul' bo'lganlarning barchasiga yirtqich hayvonning tamg'asini qabul qilishni buyurishi kerak. Vahiy 13:11–16. Qo'shma Shtatlar qo'zichoqqa o'xshash shoxlari bor yirtqich hayvon bilan ifodalangan hokimiyat ekani, va bu bashorat Qo'shma Shtatlar yakshanba kuniga rioya etishni majburan joriy qilganida — Rim buni o'z hukmronligining alohida e'tirofi deb da'vo qiladi — bajo bo'lishi ko'rsatib berilgan. Ammo papalikka ko'rsatiladigan bu ta'zimda Qo'shma Shtatlar yolg'iz bo'lmaydi. Bir vaqtlar uning hukmronligini tan olgan mamlakatlarda Rimning

ta'siri hanuzgacha yo'q qilinganidan ancha yiroq. Bashorat esa uning qudrati qayta tiklanishini oldindan bildiradi. 'Men uning boshlaridan birini go'yo o'lim darajasida yaralanganini ko'rdim; va uning halokatli yarasi tuzaldi: butun dunyo esa yirtqich hayvon ortidan hayrat bilan ergashdi.' 3-oyat. Halokatli yaraning yetkazilishi 1798 yilda papalikning qulashiga ishora qiladi. Shundan keyin, deydi payg'ambar, 'uning halokatli yarasi tuzaldi: va butun dunyo yirtqich hayvon ortidan hayrat bilan ergashdi.' Pavlus 'gunoh odami' ikkinchi kelishgacha davom etishini ochiq aytadi. 2 Salonikaliklarga 2:3–8. U zamonning mutlaq oxirigacha aldov ishini davom ettiradi. Vahiyni yozgan muallif ham, yana papalikka ishora qilib, shunday deydi: 'Yer yuzida yashovchilarning hammasi, hayot kitobiga ismlari yozilmaganlar, unga sajda qiladilar.' Vahiy 13:8. Ham Eski, ham Yangi Dunyoda, papalikka faqat Rim cherkovi hokimiyatiga tayanadigan yakshanba institutiga ko'rsatilgan izzat-ikrom orqali ta'zim bajo keltiriladi."

"XIX asrning o'rtalaridan beri, Qo'shma Shtatlardagi bashorat tadqiqotchilari bu guvohlikni dunyoga taqdim etib kelmoqdalar. Hozir yuz berayotgan voqealarda ushbu bashoratning amalga oshishi sari tezkor o'lg'a siljish ko'rinmoqda. Protestant muallimlarda ham, xuddi mo'jizalarni Xudoning amri o'rnini to'ldirish uchun to'qib chiqargan papalik rahbarlarida bo'lgani kabi, yakshanbaga rioya etish uchun ilohiy hokimiyat da'vosi va Muqaddas Yozuvlardan dalilning yo'qligi mavjud. Xudoning hukmlari yakshanba-shanbaga rioya qilinmagani uchun insonlar ustiga keladi, degan da'vo takrorlanadi; bu allaqachon ilgari surila boshladi. Va yakshanbaga rioya etishni majburiy joriy etish harakati tez sur'at bilan kuchayib bormoqda."

O'zining zukkoligi va ayyorligida Rim cherkovi hayratlanarlidir. U nima bo'lishini o'qiy oladi. U o'z vaqtini poylaydi, chunki protestant cherkovlari soxta shanbani qabul qilishlari bilan unga ta'zim bajo keltirayotganlarini va uni aynan o'zi o'tgan zamonlarda qo'llagan vositalar orqali majburan joriy etishga tayyorlanayotganlarini ko'rib turibdi. Haqiqat nurini rad etadiganlar, hali o'zini xatosiz deb e'lon qilgan shu hokimiyatdan, o'zi boshlab bergan bir muassasani ulug'lash uchun yordam izlaydilar. Bu ishda u protestantlarga yordamga naqadar shaylik bilan kelishini taxmin qilish qiyin emas. Cherkovga bo'ysunmaydiganlar bilan qanday muomala qilishni papa rahbarlaridan ko'ra kim yaxshiroq biladi?

"Rim-katolik cherkovi, butun dunyo bo'ylab yoyilgan barcha tarmoqlari bilan birga, papa taxtining nazorati ostida bo'lgan va uning manfaatlariga xizmat qilish uchun mo'ljallangan ulkan yagona tashkilotni tashkil etadi. Yer yuzidagi har bir mamlakatdagi uning millionlab e'tiqodchilari o'zlarini papaga sadoqat bilan bog'langan deb bilishga o'rgatiladi. Ularning millati yoki hukumati qanday bo'lishidan qat'i nazar, ular cherkov hokimiyatini boshqa barcha hokimiyatlardan ustun deb bilishlari kerak. Garchi ular davlatga sadoqatlarini va'da qiluvchi qasamyodni qilgan bo'lsalar-da, buning ortida Rimga itoat etish ahdi yotadi; bu ahd ularni uning manfaatlariga zid bo'lgan har qanday majburiyatdan ozod etadi."

"Tarix uning o'zini xalqlarning ishlariga ustalik va qat'iyat bilan suqilib kirishga uringanini tasdiqlaydi; va bir marta tayanch nuqtasini qo'lga kiritgach, hatto shahzodalar hamda xalqlarning halokatiga bo'lsa-da, o'z maqsadlarini ilgari surganini ko'rsatadi. Milodiy 1204-yilda Papa Innosent III Aragon qiroli Pyotr II dan quyidagi g'ayrioddiy qasamni oldi:

‘Men, aragonliklarning qiroli Pyotr, janobim Papa Innosentga, uning katolik vorislariga va Rim cherkoviga har doim sodiq va itoatkor bo‘lishimni e’tirof etaman va va’da beraman hamda o‘z saltanatimni uning itoatida sadoqat bilan saqlashga, katolik e’tiqodini himoya qilishga va bid’atchi buzuvchilikni ta’qib etishga va’da beraman.’—John Dowling, *The History of Romanism*, b. 5, ch. 6, sec.

“55. Bu Rim pontifigining qudrati haqidagi quyidagi da’volarga muvofiqdir: ‘unga imperatorlarni taxtdan tushirish qonuniydir’ va ‘u fuqarolarni adolatsiz hukmdorlarga bo‘lgan sadoqat majburiyatidan ozod qila oladi.’ — Mosheim, b. 3, cent. 11, pt. 2, ch. 2, sec. 9, note 17.

“Va shuni yodda tutish kerakki, Rimning maqtanchoqligi shundaki, u hech qachon o‘zgarmaydi. Grigoriy VII va Innokentiy III ning tamoyillari hanuz Rim-katolik cherkovining tamoyillaridir. Agar unda faqat qudrat bo‘lsa edi, u ularni o‘tgan asrlardagidek hozir ham xuddi shunday qat’iyat bilan amalda qo‘llagan bo‘lur edi. Protestantlar yakshanbani ulug‘lash ishida Rimning yordamini qabul qilishni taklif etayotganlarida, o‘zlari nima qilayotganlarini juda oz anglaydilar. Ular o‘z maqsadlarini amalga oshirishga qattiq bel bog‘lagan bir paytda, Rim o‘z hokimiyatini qayta tiklashga, yo‘qotgan ustunligini qaytarib olishga intilmoqda. Qo‘shma Shtatlarda bir marta cherkov davlat hokimiyatidan foydalanishi yoki uni nazorat qilishi mumkinligi; diniy marosimlar dunyoviy qonunlar bilan majburiy qilinishi mumkinligi; qisqasi, cherkov bilan davlat hokimiyati vijdon ustidan hukmronlik qilishi lozimligi haqidagi tamoyil qaror topsa, bu mamlakatda Rimning g‘alabasi muqarrardir.

“Xudoning Kalomi yaqinlashib kelayotgan xavf haqida ogohlantirish bergan; agar bu e’tiborsiz qoldirilsa, protestant dunyosi Rimning maqsadlari aslida nima ekanini faqat tuzoqdan qochib qutulish uchun endi juda kech bo‘lgandagina bilib oladi. U jimjitlik bilan kuch-qudratga ega bo‘lib bormoqda. Uning ta’limotlari qonunchilik zallarida, jamoatlarda va insonlar qalblarida o‘z ta’sirini ko‘rsatmoqda. U o‘zining baland va ulkan inshootlarini qurib bormoqda; ularning maxfiy qat’iylarida uning avvalgi quvg‘inlari yana takrorlanadi. Sezdirmasdan va shubha uyg‘otmasdan, vaqti kelib zarba berishi uchun, u o‘z kuchlarini o‘z maqsadlarini ilgari surish yo‘lida mustahkamlamoqda. U xohlaydigan narsa faqat qulay mavqedir, va bu unga allaqachon berilmoqda. Tez orada biz Rim unsurining maqsadi nima ekanini ko‘ramiz va his etamiz. Kim Xudoning Kalomiga ishonsa va unga itoat etsa, shu bilan malomat va quvg‘inga duchor bo‘ladi.” Buyuk Kurash, 563–581.